

УДК 336.71.078.3

Іваній К. О.

ДВНЗ «Українська академія банківської справи Національного банку України»

ВПЛИВ БАЗЕЛЯ III НА ФОРМУВАННЯ БІЗНЕС-СТРАТЕГІЇ ЄВРОПЕЙСЬКИХ БАНКІВ

У публікації підлягають розгляду питання аналізу впливу Базеля III на бізнес-стратегію європейських банків. Особливу увагу приділено з'ясуванню потреби у відповідних додаткових фінансових ресурсах, а також визначенню впливу нових вимог Базельського комітету на показники діяльності банків. Оцінено вплив Базеля III на стратегію діяльності європейських банків в Україні.

Ключові слова: європейські банки, структура капіталу банку, бізнес-стратегія, Базель III, Базельський комітет.

Ivanyk K. O.

BUSINESS STRATEGIES FORMATION OF EUROPEAN BANKS: IMPACT OF BASEL III

The paper underlines the analysis of the impact of Basel III on the business strategies of European banks. The article clarifies the need of additional financial resources and determines the impact of the new requirements of the Basel Committee on the banks performance. Due to this situation there is a significant forecast which concern appreciation of banking services. In other words each type of banks has an influence in different way. The practical significance of the results lies in the evaluation of Basel III on European banks strategy in Ukraine.

Keywords: European banks, capital structure, business strategy, Basel III, the Basel Committee.

Иваний К. О.

ВЛИЯНИЕ БАЗЕЛЯ III НА ФОРМИРОВАНИЕ БИЗНЕС-СТРАТЕГИИ ЕВРОПЕЙСКИХ БАНКОВ

В публикации рассматриваются вопросы анализа влияния Базеля III на бизнес-стратегію европейских банков. Особое внимание уделено выяснению потребности в соответствующих дополнительных финансовых ресурсах, а также определению влияния новых требований Базельского комитета на показатели деятельности банков. Оценено влияние Базеля III на стратегію деятельности европейских банков в Украине.

Ключевые слова: европейские банки, структура капитала банка, бизнес-стратегія, Базель III, Базельский комитет.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Остання світова фінансово-економічна криза поставила під загрозу стійкість фінансової системи в багатьох країнах, зокрема, європейських, і обумовила наступний перегляд відповідних механізмів фінансового регулювання. На міжнародному рівні реакцією на кризу стала запропонована у 2009 р. Базельським комітетом з банківського нагляду при Банку міжнародних розрахунків пропозиція відносно запровадження нових стандартів банківського регулювання, що отримали назву Базель III [1]. Слід наголосити, що це вже є третім етапом вдосконалення правил і норм банківського регулювання, ініційованого Базельським комітетом. Пакет Базель I містив методологію розрахунку показника достатності банківського капіталу на основі диференціації активів банку з урахуванням їх якості і міри притаманного їм ризику. Також запроваджувався поділ банківського капіталу на два рівня – Tier I, що містить максимально стійкі елементи капіталу, до яких відносяться звичайні акції, нерозподілений прибуток тощо, і Tier II (менш надійні статті) і, відповідно, розрахунок двох коефіцієнтів достатності капіталу (4 % від активів, зважених за ризиком, для капіталу першого рівня і 8 % – для сукупного капіталу банку). Одночасно, запроваджувалося обмеження, згідно з яким капітал другого рівня не повинен перевищувати 50 % капіталу першого рівня. У 2004 р. Банк міжнародних розрахунків представив модернізовану версію регулятивних вимог (Базель II), де на додачу до попередніх стандартів запроваджувалися нові методи оцінки ризиків банківських активів при розрахунку показника достатності капіталу (стандартний – із застосуванням рейтингів міжнародних рейтингових агентств і просунутий, що розраховується аналітичною службою самого банку з санкції

регулятора). Також передбачалися посилення банківського нагляду і заходи, спрямовані на підвищення ринкової дисципліни та прозорості фінансових операцій. Далі, події 2007-2009 рр. наочно показали, що рекомендовані Базельським комітетом і впроваджені багатьма країнами регулятивні заходи не змогли запобігти настанню фінансової кризи, яка значною мірою була пов'язана з надмірно ризикованою кредитною політикою банків у попередні роки. Комітет розробив і запропонував для обговорення новий пакет заходів, спрямованих на зміцнення капітальної бази банків, регулювання ліквідності і мінімізації системних ризиків. В червні 2012 р. на зустрічі в мексиканському місті Лос-Кабос керівники країн «Групи 20» схвалили ініціативу щодо впровадження нових стандартів. Крім підвищених вимог до рівня базового капіталу, Базель III передбачає створення спеціальних буферів капіталу, що дозволяють проводити коригування власних коштів банків для протидії циклічним коливанням господарської кон'юнктури. Ще однією новацією є введення коефіцієнтів ліквідності, які повинні забезпечити банкам достатній запас ліквідних засобів в умовах розвитку кризи і несподіваного масового вилучення вкладів. Третій напрямок реформи репрезентований підвищенням вимог до капіталу глобальних системно значимих фінансових організацій, здатних ініціювати поширення ризиків у фінансовій системі [3].

З урахуванням викладеного вище, наразі особливий інтерес представляє вивчення особливостей впливу положень-вимог Базеля III на бізнес-стратегію європейських банків як таких, що провадять активну діяльність на території України.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Проблеми і наслідки впровадження вимог Базеля III для різних країн і світової фінансової системи загалом досліджували багато відомих вітчизняних і зарубіжних вчених і практичних фахівців. Пропозиції щодо їхнього теоретичного та практичного вирішення висвітлили у своїх працях В. Міщенко [4], А. Незнамова [4], Ю. Студинська [5], В. М. Усоскін [1] та ін.

Невирішені частини досліджуваної проблеми. Разом з вищесказаним, поки що малодослідженими залишаються питання, пов'язані зі з'ясуванням впливу Базеля III на формування бізнес-стратегії банківських установ Європи.

Цілі статті. Метою статті є дослідження впливу Базеля III на формування бізнес-стратегії європейських банків.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Базель III являє собою поєднання передових способів оцінки ризиків, до яких відносяться кредитний, ринковий та операційний, і створення відповідного капіталу, змістовного нагляду і ринкової дисципліни. Тільки органічне поєднання цих трьох «стовпів» можна назвати ризик-орієнтованим наглядом, який, на думку Базельського комітету з банківського нагляду, буде спроможним забезпечити фінансову стабільність. Це є новою парадигмою банківського нагляду, що поширюється на всю фінансову систему [2].

Як зазначалося вище, основним положенням Базеля III є посилення вимог до форми капіталу першого рівня, що включає тільки звичайні акції і нерозподілений прибуток. Капітал першого рівня повинен бути збільшений з нинішніх, заявлених вимогами Базеля II, 4 до 6 % активів, зважених за ризиком. Акціонерний капітал разом з нерозподіленим прибутком повинно бути також збільшено – з 2 % активів, зважених за ризиком, до 4,5 %. Передбачені збільшення запасів капіталу понад регулятивний мінімум, запровадження показника оцінки достатності капіталу, яким є співвідношення капіталу і сукупних активів за вирахуванням резервів та без урахування забезпечення, а також показників короткострокової (до 30 днів) та довгострокової (до одного року) ліквідності. Також запроваджується збільшення норми на резервний і стабілізаційний капітал, який повинен мати кожен банк. Пропонуються два спеціальних буфера капіталу – резервний і антициклічний. Резервний має становити 2,5 % активів. Антициклічний буферний капітал пропонується на випадок перегріву економіки в періоди кредитного буму і може складати від 0 до 2,5 %. Фінансові інститути мають обмежити виплати бонусів і дивідендів, поки не будуть виконані вимоги щодо формування буферних капіталів. Додаткові інструменти, що з початку включалися в розрахунок достатності капіталу: відстрочені податки, інвестиції у фінансові інститути тощо – будуть також плавно виводитися з розрахунку достатності капіталу.

Отже, з одного боку, запропоновані в регламенті Базеля III вимоги виглядають достатньо жорсткими – їх виконання поставить більшість банків, в т.ч., європейських, в непросте становище. З іншого, строк, встановлений для приведення положення у банках у відповідність, досить тривалий, банки матимуть змогу наростити капітал.

Базель III суттєво вплине на зміну параметрів європейського банківського сектора. «Грунтуючись на балансових звітах за 2010 р., європейським банкам, щоб впоратися з новими вимогами до 2019 р., потрібно буде залучити додатково близько €1,1 трільйона капіталу першого рівня, на €1,3 трільйона наростити ресурси короткострокової ліквідності і приблизно на €2,3 трільйона – довгострокової ліквідності – безпрецедентні завдання, які банківська практика Європи ще не знала» [2].

Потреба в додатковому капіталі зросте до 60 % від вартості всього європейського капіталу першого рівня, а розрив ліквідності досягне приблизно 50 % від вартості всіх короткострокових ліквідних активів.

При 50 % коефіцієнті нерозподіленого прибутку і номінальному річному зростанні балансу на період до 2019 р. у розмірі 3 %, слід очікувати, що «вимоги до капіталу в Європі зростуть приблизно до €1,2 трлн., потреби в короткостроковій ліквідності на €1,7 трлн. і потреби у довгостроковому фінансуванні – до €3,4 трлн.» [2].

Також слід чекати подорожчання банківських послуг, особливо істотно знизиться доходність банків. Слід очікувати, що при інших рівних умовах, Базель-III призведе до скорочення рентабельності капіталу (англ. return on equity) для середнього європейського банку приблизно на 4 %.

Європейські роздрібні, корпоративні та інвестиційні банківські сектори відчують ці впливи враховуючи специфіку відповідної діяльності. Роздрібні банки, зі своїм усталеним бізнесом, вочевидь, будуть вражені мінімально, хоча банківські установи з досить низькими коефіцієнтами достатності капіталу можуть відчувати значний тиск, а частина з них під цим тиском залишать ринок [2].

Корпоративні банки відчуватимуть складності переважно в процесі фінансування спеціалізованих кредитних і торговельних операцій.

Інвестиційні банки відчуватимуть сильний тиск в базових областях бізнесу, а саме: фондових операціях і сек'юритизації або хеджуванні бізнесу. Багато банків з суттєвими частками на ринку капіталу і торговельного бізнесу, ймовірно, зіткнуться з серйозними проблемами і змушені будуть значно переглядати свої бізнес-моделі в найближчий період часу.

Одночасно, європейські банки вже намагаються управляти прибутковістю капіталу за допомогою скорочення витрат і коригування цін на послуги.

«Фахівці з банківської справи вважають, що допоки великий бізнес не перебудується, європейський банківський сектор повинен буде покривати від 1,5 до 4 % прибутковості його капіталу. При цьому, основна увага приділятиметься вдосконаленню п'ятигранної стратегії комплексної оцінки ключових параметрів сучасного бізнесу: дизайну банківських продуктів, споживчого попиту, стратегії, ризиків, географії і його вартості. Відбудуться суттєві зміни в попиті і пропозиції банківських капіталів, зрушення в їх структурі, переоцінка інвестиційних ризиків у стандартах фінансового обліку і звітності, створення нових фінансових структур, підвищення їх рентабельності» [2].

До моменту впровадження основних положень Базеля-III сучасні європейські банки поступово мають вирішити цілі комплекси поточних проблем, що є пов'язаними із ґрунтовним поліпшенням структури, зростанням якості та зниженням ризиків банківських інвестицій, поліпшенням якості банківських запозичень і якості ліквідних активів, підвищенням вимог до персоналу банків (особливо, ризик-менеджменту і банківського актуаріату).

Підвищеної уваги потребують зростаючі вимоги до IT-ризиків і надійності роботи та захисту комп'ютерних систем банків. Загалом, «регуляторами європейських банківських систем у період до 2019 має бути впроваджено понад 250 нових контрольних та наглядових заходів, в тому числі, 2/3 з яких – в найближчі два-три роки» [2].

Аналітичні оцінки розробників Базеля III ціну реформ визначають на рівні €45-70 млн., що в порівнянні з граничними оцінками в три рази менше. При цьому, основні витрати будуть спрямовані на розробку і запровадження методів вивчення ризиків,

включаючи IT-ризик, і лише дещо більше 20 % – на розробку і реалізацію конкретних заходів із впровадження нових Базельських правил щодо покращення контролю за якістю формування та ефективного використання капіталу банків.

В табл. 1 наведено дані щодо структури капіталу провідних європейських банків в 2011 р., що дасть змогу попередньо оцінити відповідність капіталу банків вимогам Базеля III [6].

Таблиця 1

Структура капіталу провідних європейських банків в 2011 р.

Банк	Робочі активи/ загальні активи (%)	Tier 1 капітал (%)	Загальний капітал/ загальні активи (%)	Загальні зобов'язання/ загальні активи (%)	Tier 1 капітал/ загальні активи (%)
Banca Monte dei P.S.	43.70	11.1	4.6	2.4	4.8
Barclays	25.01	12.9	4.2	3.1	3.2
BBVA	55.34	10.3	6.7	4.9	5.7
BNP Paribas	31.22	11.6	4.4	2.8	3.6
BPCE SA	29.00	9.6	3.5	1.8	2.8
Commerzbank	35.75	11.1	3.7	2.8	4.0
Crédit Agricole SA	19.36	11.2	2.9	1.4	2.2
Danske Bank	26.46	16.0	3.7	3.0	4.2
Deutsche Bank	17.62	12.9	2.5	1.7	2.3
DZ Bank AG	24.54	10.1	2.7	1.4	2.5
Erste Bank	54.29	10.4	7.2	3.2	5.7
Handelsbanken	20.71	18.4	3.9	3.6	3.8
HSBC	47.33	11.5	6.5	4.8	5.5
ING	34.38	11.7	3.6	3.4	4.0
Intesa	50.88	11.5	7.5	5.0	5.8
KBC	44.27	12.3	5.9	2.8	5.4
Lloyds Banking Group	36.30	12.5	4.8	4.2	4.5
Nordea	25.86	12.2	3.6	3.2	3.2
Rabobank Group	30.56	17.0	6.2	3.2	5.2
Raiffeisen	64.84	9.9	7.4	4.2	6.4
RBS	29.14	13.0	5.0	3.7	3.8
RZB AG	66.48	9.9	7.7		6.6
Santander	45.22	11.0	6.6	3.9	5.0
SEB	28.73	15.9	4.6	3.9	4.6
Société Générale	29.57	10.7	4.3	2.7	3.2
Standard Chartered	45.15	13.7	6.9	5.6	6.2
Swedbank	26.51	17.2	5.3	4.3	4.6
UBI	70.11	9.1	7.6	4.6	6.4
Unicredit	49.68	9.3	5.9	3.9	4.6

Як бачимо з табл. 1, вже в 2011 р. окремі європейські банки відповідали вимогам Базеля III (Raiffeisen, RZB AG, Standard Chartered, UBI).

Ми вважаємо, що наслідки впровадження Базеля III повинні оцінюватися не тільки в цілому, але і по окремо взятих країнах, у тому числі і перш за все для України. Так, можна сказати, що Базель III став однією з причин того, що деякі європейські банки, які мають активи в ризикових територіях, таких, як Україна, повинні були або збільшити капітал, або згорнути бізнес у цих країнах. Одночасно, чим більш ризикова країна для інвестицій, тим вище коефіцієнт ризику, на який зважуються всі активи, що

знаходяться в даній країні. Щоб виконувати норматив достатності, встановлюваний Базелем III, європейському банку потрібно доформувати капітал на суму, еквівалентну розміру активів української «дочки», помножених на мінімальний рівень достатності капіталу.

Висновки. Таким чином, ми з'ясували, що положеннями реформи Базель III посилюються вимоги до якісного наповнення банківського капіталу реальними активами, до складу якого в подальшому можна буде включати лише звичайні акції, що реально котируються на ринку, і нерозподілений прибуток, і ні в якому разі (за винятком випадків приховування даних, зловживання довірою або фальсифікацій, що не можуть бути піддані контролю) – фіктивні активи, що раніше досить широко допускалося і маніпулятивно визнавалося банківською сферою, зокрема, в Європі. Є зрозумілим, що прийняті рішення потребують суттєвого коригування моделей бізнес-стратегій окремих напрямів банківського бізнесу, що, ймовірно, призведе до його подорожчання і буде викликати протистояння з бізнес-колами, які замість збільшення обсягів кредитування та зниження банківських ставок отримують їх скорочення і підвищення вартості кредитів, що, природним чином уповільнить темпи економічного зростання країни. А це означає, що без введення будь-яких інших компенсаційних механізмів ще одна реформа для реальної економіки ймовірно перетвориться на черговий її руйнівник. Часові і фінансові витрати, безумовно, супроводжуватимуть перехід до нових стандартів оцінки ризиків і банківського нагляду. Одночасно, європейським наднаціональним наглядовим органам, ґрунтуючись на оцінці готовності банківських систем, слід визначити, коли і яким чином їм слід ввести черговий компонент або комплекс заходів, що запропоновані угодою. При цьому, наглядові органи мають реально оцінювати поточну ситуацію у фінансовому секторі країни і на світових ринках, щоб бути в змозі використовувати інструменти оцінки ризиків і принципи наглядової діяльності, що запропоновані Базелем III.

Список використаних джерел:

1. Базель III: влияние на экономический рост (обзор эмпирических исследований) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.cbr.ru/publ/MoneyAndCredit/usoskin_09_13.pdf
2. Базель III: испытание надежности банковской системы России в условиях глобальной конкуренции [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fundservice.ru/u/baze-2l.pdf>
3. Базельський комітет з питань банківського нагляду [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bis.org/publ/bcbs189.htm>
4. Міщенко В. Базель III: нові підходи до регулювання банківського сектору / В. Міщенко, А. Незнамова // Вісник НБУ. – 2011. – № 1. – С. 4-9.
5. Партнер ЕУ – о влиянии Базеля III на бизнес иностранных банков в Украине [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://forbes.ua/business/1360734-partner-ey-o-vliyani-bazelya-iii-na-biznes-inostrannyh-bankov-v-ukraine>
6. High-level Expert Group on reforming the structure of the EU banking sector [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ecgi.org/tcgd/2012/documents/liikanen_report_en.pdf

Рецензент Костюк О.М.